

ԺԱՄԱՆԱԿ

ԳԱՆԴԷՍ ԳԱՅՐԵՆԱՆՈՒԷՐ

24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Դ. ՏԱՐԻ 1866

ԹԻԻ 98

Կը հրապարակուի երկու շաբաթը անգամ յը ՀԱՐԱՐՈՒ ՕՐԵՐԸ :
Բաժանորդագրութեան գինը տարեկան 3 արծաթի Մեծիտիցէ Խանիկի :

Դաւոս երթալիս Լրագրոց ձածրոս ծախքը ասեղան լրացէ և
Սրբագրութիւնները ցարդոյն տառաջին Փոսէն Խանիկին :

ՎԵՆԵՏԻՎԻ ՄԻՄԻԹԱՐԵԱՆՑ ՎԱՆԻՐԸ

Իրագրներէն իմացանք թէ Վենետիկի Սիսիթարեանց վանքին համար Իտալիոյ կառավարութիւնը Վենետիկի միւս վանքերուն նըման զայն ալ Տէրութեան գրաւելու օրէնքը ոչ միայն չգործադրելու, այլև Երևելքի մէջ մոտաւորական զարգացման նպատառով այնպիսի վանք մը խնամելու և պարտուպատշաճ օգնութեամբ խրախուսելու խոստմունքն ըրած է իսպաշտօնէ :

Իսլոր աղգասիրաց հետ մենք ալ ուրախակից եմք Իտալիոյ ազատամիտ կառավարութեան մարդասիրական այս շնորհաց համար :

Արջափ փոխաւած է ժամանակը : Ըտեն մը Վենետիկի վանքը իր հաստատութեան ապաւէնը իր եղբայրները, իր արենակիցները, զերենք ծնող եկեղեցին հերձուածող և հերետիկոս անուանելուն մէջ կը փնտռէր Հռոմայ Ս. Պապին առջև, հիմա իր ամբողջութեան ապահովութիւնը իր եղբարց և արենակցաց մոտաւորական ծառայութեան մէջ : Երազիսի նշանաւոր փոփոխութեան մը վրայ ոչ միայն խնդակից կ'ըլլանք, այլև կը միտնարուինք, որ ուր ուրեմն իրենց խղճին և իրենց աղգային զգացման գէժամանիրաւաբար գործողները խղճի ազատութիւն կ'ըսկսին վայելել :

Հայոց Ղզգին սրտին վրայ անմարտելի բեռ մը եղած է Վենետիկի Սիսիթարեան Հարց 1854ին Պապական աթոռոյն տուած նոր դաւանանքը, թէ Հռոմայ եկեղեցւոյն իշխանութենէն բաժանեալ Հայերը արտաքոյ են ճշմարիտ Եկեղեցւոյն Քրիստոսի, ևն ևն :

Թէպէտև անկէ ետքը զանազան աղգային

նոր հրաաարտութիւններով ուղեցին Ղզգին սիրտը բժշկել և վերստին իրենց վրայ գրաւել : Բայց բառերու շարքի և կեղծ զգացումներու հաւատարու չափ տիմարները օր օրի Ղզգին մէջ նուազելու վրայ ըլլալով, Վենետիկի Սիսիթարեան Հարց ալ չիրցին իրենց նախկին համակրութիւնը վայելել :

Ինչ էր այս նախկին համակրութիւնը : Ըռանց երկարօրէն բացատրելու գնելու կ'ըսենք թէ իրենց մայրենի եկեղեցիէն բաժնուող և Հռոմայ գիրկը գիմող Հայոց մէջ երկու գըլխաւոր բաժանում կայ, Բրբաղիք և Քոլէժիք : Սեր Ղզգէն շատերը և նոյն խի Բրբաղիքոյ յայտնի կամ գաղտնի վկայութեանց յենլով կը հաւատային թէ Բրբաղիք աւելի մերձ են իրենց բուն մայրենի Եկեղեցւոյն, և թէ մանաւանդ Սիսիթարեան վանքը միայն արտաքին սրաշտպանութեան մը համար Հռոմայ քմայր կը ծառայէ :

Իայց 1854ին դաւանանքը բոլոր այս կարծիքները վերիվայր յուզեց և յանձնարինս վերաւորեց Սիսիթարեանց բարեկամ բոլոր աղգասիրաց սիրտը :

Հաւաստի ճիշդ հիմա պատահեալ թիւնն է : Եթէ Վենետիկի Սիսիթարեանց բուն և գլխաւոր նպատակը իրենց աղգին ծառայել է, և ոչ Հռոմայ աթոռոյն, եթէ 1854ի դաւանանքը իրենց խղճի և զգացման գէժ բռնաբարում մ'էր, ինչպէս իրենք ալ կ'ըսէին Ղզգին հաւատացելու, ահա ճիշդ ժամանակը այդ գերութեան լուծը թոթմելու և խղճի ազատութեամբ և զգացման վկայութեամբ իրենց մայրենի Եկեղեցւոյն դառնալու, և աւոր գէժ տուած անիրաւ դաւանանքի մը մեղքը բաւելու :

Իտալիոյ կառավարութիւնը աղաատական զրուածեան մը ներքեւ է : Ոչ ևս Վենետիկի Միսթարեաններէն պահանջող կայ թէ բռնի դաւանանք տան՝ իրենց ազգին հերձուածող ըլլալուն : Մանաւանդ թէ այդպիսի դաւանանք մը աւելի կեղտ և անուանարկութիւն կրնայ բերել նոյն վանուց՝ առաջի Իտալիոյ կառավարութեան : Եթէ այս պարագային մէջ Միսթարեանք փութան և իրենց հագեցւած հիմնադրին՝ Միսթար արքային կամքը ինչպէս կ'ըսուի, գործադրելու բարեպատեհ առթիւ մէջ զիրենք ծնող Ս. Եկեղեցւոյն գիրկը դիմեն . ոչ միայն առ Ազգն ունեցած բոլոր մեղքերն քաւած կ'ըլլան , այլ և ընդհանուր Ազգին սրտին մէջ միսթարական կենդանի յիշատակ մը կը թողուն : Բայ թէ ոչ պիտի ըստիոյունք հաւատալ թէ սկիզբէն մինչև ցարդ Միսթարեանք բոլոր ծառայութիւնները ոչ թէ Ազգին համար եղած են . այլ Հռոմայ աթոռոյն համար . ուրեմն թող երախտագիտական վարձարութիւնն ալ Հռոմայ աթոռէն սպասեն , և Ազգը ցաւօք սրտի միմիայն իրենց համար աղօթելու պիտի պարտաւորի . որ դարձ տայ և անոնց խղճմտանքը արթնցնէ :

Միսթարեանք գիտեն նաև թէ Սամուէլ Սուրատի կտակը սրջափ այլայլած և այն բարեբարին կամայ որջափ հակառակ գործած են մինչև ցարդ . Ազգին զաւակները ճշմարիտ լուսաւորչական Հայու մը ոսկիներովը կը հրահանգեն ու կը կրթեն որ իրենց հայրենաւոր բոլոր հաւաքին ռաբանան : Որջափ անտանելի է այս բանը Ազգին համար . որուն դէմ նոյն իսկ բարեբարին ոսկորները մինչև ցարդ կը բողբեն . և Միսթարեանք մինչև ցարդ կտակ մը և կտակողին մը վերջին բարի կամքը պղծելու անիրաւութիւնը գործած են և դեռ գործելու վրայ են :

Արդ Միսթարեան Հայրերէն կը յուսանք որ այս գիտող առթիւ մէջ ամէն կեղտ անուէն իրենցմէ ի բաց կը հանեն . Հռոմ իր ապահովութիւնը ուրիշին գրկացը մէջ փնտռելու ելած տուն , ալ իրենք Հռոմայ գրկացը մէջ ապահովութիւն գտնելու տղայամուտութիւնը չեն ունենար . Իրենք իշխորհօ Հռոմայ իրենց եղբարցը դէմ արքայութեան դռները փակեցին . բայց հիմա թերևս Իտալիոյ կառավարութեան առջև իրենք՝ իրենց մայրենի Եկեղեցիէն հերձուածող սեպուին :

Իսկ մը չիկայ որ զիրենք արգիլէ , կամ իրենց ձեռքն ու ոտը կապէ՝ իրենց մայրենի Եկեղեցիին գիրկը դիմելու . կրնան ամենայն աղաատութեամբ գալ , և դարձեալ միևնոյն ա-

ղաատութիւնը վայելել իրենց մայրենի Եկեղեցւոյ մէջ . Հայոց Ազգը իրենց առանձնաշնորհութեանց համար բան մը չկրնար դուրսէլ . այն ամէն բանը իրենց իրաւունքն է՝ կրնան վայելել :

Երէն կը կրկնենք . Թող լաւ ի միտ առնուն ժամանակին այս մեծ փոփոխութիւնը , առեն մը իրենք Հռոմայ դաւանանք կուտային թէ Հայերը հերձուածող են , որպէս զի իրենց ապաւէն և ապահովութիւն գտնեն անկէ : Հիմա Իտալիոյ աղերսագիր կուտան թէ՛ իրենք Երևելքի մէջ իրենց եղբարց մը տաւորական զարգացման պաշտօնը կը վարեն . և ասոր համար դրաման փառնպէ՛ կ'աղատին և ապահովութիւն կ'ըստանան :

Եթէ Իտալիոյ կառավարութիւնը գիտնայ թէ Վենետիկի Միսթարեանց վանքը Երևելքի մէջ Հռոմայ արքանեակն է , և անոր ջերմեանդ որդիներ պատրաստելու կամ վաստակելու պաշտօնը կը վարէ , առօրին գրաւել կը փութայ . զի խղճի դէմ և ազգային զգացման դէմ պաշտօն վարող կոյր գործիքները խափանելու համար է որ միւս վանքերն ալ կը գրաւէ , որպէս զի յօգուտ ազգի և չէ թէ յօգուտ իրենց անձանց և Հռոմայ աթոռոյ պաշտօն վարեն :

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴՐՈՅՆ ՄԵՉ

ՄԵԾ. ԱՆԻՐԱՒՈՒԹԻՒՆ ՄԷ :

Շատ անգամ անկարկութիւն ըրած ենք Պօլսեցւոյն այն մեծ ու աններելի պակասութեան վրայ . որ է իր անձը և իր օգուտները աւելի սիրել , քան թէ դաւառաբնակ ազգայնոց օգուտը . և շատ անգամ անոնց փնտռող ինքզինքը հօգալ :

Ընտանորդութեանց ինկրայն մէջ ալ նման օրինակ մեծ անիրաւութիւն մը կայ , որ մինչև ցարդ ի գործ կը դրուի . և ասոր համար գաւառներէն եկած տրսուռններն ալ այնչափ շատ են :

Թողունք այն ամէն յատկութիւնները , որ առաջնորդութեան կոչուող եկեղեցականին մը պէտք են . ինքզինքը կառավարել չգիտցող , խելքին փշածը ընող , թեթևասլով , տգէտ , անհոգ , և որ աւելի աններելին է՝ Պօլսոյ անպանելի եղած եկեղեցականները՝ Պօլսէն քէֆ ընելու համար առաջնորդ կ'անուանեն . և իբրև գայլ ի գառնին կը խրճկեն , որ երթայ հովուելու , այսինքն պատառապտառ և ցիր և ցան ը-

ներու . ինչպէս որ շատ օրինակներ կան մեր աշայ առջի :

Գաւառներուն համար ասկէ աւելի մեծ անգթութիւն մը չկրնար ըլլալ , որ Պօլսեցին կ'ընէ , որ և անկէի վաղէ : Դարձան եկեղեցական մը՝ զոր Պօլսայ մէջ անհնար կ'ըլլայ սանձել , անոր ցաւերէն ազատելու համար միթէ իրաւունք է իրկել անմեղ ժողովրդեան մը մէջ , որպէս զի երթայ անոնց խողաղութիւնը՝ եթէ կայ , վերի վայր յուզէ . և խռովութիւնը՝ եթէ կայ , աւելի սաստկացնէ . և եթէ առաջնորդին երթայէն առաջ երկարառակ էին , անոր երթայէն ետքը հնգարառակ և վեցարառակ անգամ ըլլան :

Այն խեղճ գաւառաբնակ աղգայինը որ դուրսը վեղարով տեսածը անմեղ միամտութեամբ մը իբրեւ Քրիստոսի աշակերտ , սուրբ , զգաստ և խոնարհ մէկը կ'ընդունի և կը յարգէ . երբ երկու օր ետքը անոր ինչ քարեպոստ ըլլալը իմանայ , իրաւունք չունենա՞ր արդեօք զղուելու և գարշելու անկէ , և զանի իրեն խրկողները նողմելու . և ասանկով միամիտ անձանց գայթակղութեան տեղի տրուած չըլլա՞ր արդեօք :

Անոր ըսածին շատ օրինակներ յառաջ կըրնանք բերել . կան անանկ տեղեր որ դեռ բարեպտուղ առաջնորդին թողած հետքերուն շնորհիւ կը տարուբերին . և կան անանկ տեղեր որ դեռ իրենց բարեպտուղ առաջնորդէն կը տագնապին :

Այս բանիս դարման մը ճարելու համար պէտք է վկայուած , փորձուած և անուղղելի մնացած եկեղեցականները չէ թէ միայն դրսերը գաւառները չխրկել իբրեւ առաջնորդ , այլ իբրեւ շրջող և ճանապարհորդ անգամ դուրս թող չտալ . զանոնք առաջնորդան կոխելու համար Պօլիս պահել , և Պօլսեցին որ կարող է անոնց դունչին տալ թող ինք Պօլսեցին անոնց ցաւը քաշէ . ամէն օրհնութիւն թափելով այն ձեռքին՝ որ չէ զգուշացեր անանկ գլուխներու վերայ հանգչելէ :

Իսկ առաջնորդութեանց պարսպ տեղերը շեցնելու համար՝ եթէ բաւական թուով արժանաւոր անձ չգտնուիր . հարկ է արժանաւորներուն իշխանութիւնը ընդարձակել , և հովուութիւնն անոնց յանձնել այն գաւառներունը , որոնք առ ի չգոյե լաւագոյնին՝ պիտի պարտաւորէին անպիտանը բառնալ տանել իրենց գլուխ ընելու , կամ լաւ ևս իրենք գլուխ ըլլալով՝ այն խեղճին գլուխը խելք դրնելու . եթէ ասոր չաջողին՝ բաւական ստակէ թափուելէ ետքը՝ հողաթափները առջին դը-

նելու . եթէ չաջողին ասոր մէջ ալ , իրենք տակնուվրայ ըլլալու : Եւ ինչո՞ւ այս ոգեմաշ նեղութիւնները քաշեն . երբ մասնաւոր առաջնորդութիւնները իրարու հետ միացնելով՝ և արժանաւոր առաջնորդաց յանձնելով աւելի մեծ բարեբարութիւն մը կ'ըլլայ այն գաւառներուն :

Առաջնորդութեանց այս միացման խնդիրը որչափ ըստ երևութին դիւրին կը կարծուի , այնչափ ալ դժուարին է . պէտք է սպասել որ ժողովուրդը աղէկ մը փորձառու ըլլայ թէ առանձին առաջնորդութիւն և անպիտան առաջնորդ մ'ունենալով աւելի կը վնասին քան թէ միաւորութեամբ արժանաւոր անձի մը առաջնորդութեամբ : Դժբաղդութիւնն այն է որ փորձառութիւնն ալ իւրաքանչիւրին համար շատ սուղի պիտի նստի . ինչ աղէկ կ'ըլլար եթէ ուրիշին գլուխն եկած փորձանքէն փորձառու ըլլալու վարժութիւնը ունենային :

Սահմանադրութեան օրով այս միաւորութեան խնդիրը յուզուեցաւ , և մինչև ի՞նչ , ժողովոյ առջև պիտի ելնէր . վերջն ինչ եղաւ չեմք գիտեր : Անոր Սահմանադրութեան գաւառն պէտք է սպասել . . . :

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այնքանները ստոյգ աղբիւրներէ տեղեկանալով հրատարակեցինք թէ Սահմանադրութեան վերջին ընթերցումը կ'ըլլայ , և քիչ օրէն թերեւս բոլորովին աւարտելուն լուրը առնենք :

Թէպէտ անկէ ետքը ուրիշ տեղեկութիւն մը չկրցանք առնել , բայց կ'երեւի և հաւանաւոր կան կը թուի մեզ թէ քանի մը խնդիրներու վրայ վիճաբանութիւնը երկարելով՝ ցարդ աւշացած ըլլալու է :

Տարակոյս չկայ որ Սահմանադրութեան խմբագիր Յանձնաժողովը գիտնալու է թէ ինչպէս ասկէ առջի Սահմանադրութիւնը Քրան Յանձնաժողովը խմբագրելէն վերջը , Սարգիս պատրիարքի օրով կազմուած Լըբեւ փոխանական ժողովոյ ներկայացաւ , և անկէ ընտրուած Յանձնաժողովոյ մը քննութեանն ալ ենթարկուելէն վերջը վաւերացաւ Վեհ . Սուլթանէն . նոյնպէս և այս անգամ արդէն պատրաստ գտնուած Լըբեւ փոխանական ժողովոյ պիտի ներկայանայ անշուշտ , և կամ անոր մէջ կամ անկէ ընտրուած Յանձնաժողովոյ մը մը մէջ պիտի քննուի . և ապա ազգովին վաւերանալէն ետքը պիտի ընդունի իր վաւե-

բացումը նաև Վեհափառ Սուլթանէն :

Ուստի թէ որ կան անանկ կնճառախընդերներ, որոնց մէջ համաձայնիլը դժուարին կ'ըլլայ, այն խնդիրները կրնան ձգել վերջին տղային քննութեան : Թէև մեր լսածին նախնիք մէկ երկու խնդիրներ էին միայն վիճաբանութեան տակ մնացածները, և թերևս մինչև ցարդ անոնք ալ լուծուած են :

Խմբագիր Յանձնաժողովը գիտէ արդէն թէ Սահմանադրութեան որ առաջ լրանալուն և դորձադրութեան դրուելուն որչափ կարեւորութիւն կայ, ուստի ալ ուշացիւնը տեղի չալով ժամյառաջ նախնական պատրաստութեանց սկսուի, որպէս զի աղգային դարձոյ վիճակը ինչ պիտի ըլլայ նէ, գիտցուի :

Ի թէ ասանկ երկու տարին անգամ մը Սահմանադրութիւնը վերաքննութեան պիտի առնուի, և տարիներով ալ վերաքննութեան համար ժամանակ պիտի կորսուի, այս պարտաւիճակներուն եղած կորուստը այնչափ է որ անդարմանելի կրնայ ըլլալ, և Վղգին կործանման պատճառ :

Խմբագիր Յանձնաժողովը հրամանաւ Բ. Դրոն՝ Սահմանադրութեան քննութիւնը Երեսփոխանական ժողովոյ ներկայացնելու պատրաստուած ատեն աղէկ կ'ընէ, եթէ տարգրութեամբ իւրաքանչիւր Երեսփոխանաց կանխաւ խրկէ, ինչպէս որ եղաւ Ս. Երուսաղէմայ վանուց Կանոնագիրը :

Վերջապէս որ առաջ Սահմանադրութեան երեւելուն և դորձադրութեան կ'ընդհատուի, և Սահմանադրութեան մէջ դորձադիր իշխանութեան կողմնութեան և դորձոյ գիւրութիւններուն փոփոխութեանը հետ՝ իշխանութեան մը իրօք իշխանութիւն ըլլալուն ետքն ալ շատերը մեղի հետ նշմարել կ'ըզան : Եւ ինչպէս որ մինչև ցարդ շատ անգամ նոյնպէս և քննութեան առնուած ատեն մեր պարտքն է կրթիւնը միւսնոյն դիտողութիւնները, առանց որոյ Սահմանադրութիւնը լոկ անուանական բան մ'էր և պիտի ըլլայ դարձեալ :

• • • Խմբագիր

Դուրսէջմէի վարժարանին այժմեան բարեկարգ ընթացքը՝ որ եռամեայ յարաւեութեան արդիւնքն է, նոյն գիւղի թարգմանչաց ընկերութեան ջնորհիւն է :

Ի սկզբան, ինչպէս որ սովորութիւն է, իւրաքանչիւր անգամ իր ամսական տուրքը սիրով կը վճարէր, որով մեծ դիւրութիւն մ'ըլլաւ :

էն դատ՝ վարժարանին ամսական ծախուցը համար, ամէն տարի փոքրիկ դրամագլուխ մը ալ պիտի կրնար աւելնալ : Սակայն քիչ ժամանակ անցնելէն ետքը ընկերութեան անդամաց մեծ մասը գաղթեցուցին իրենց տուրքը, և մնացին միայն :

Սեծապատիւ Գասպար աղա որ կը վճարէ

	200 զր.
Գեորգ աղա	50 "
Բերավէ աղա	50 "
Գաբրիէլ աղա	30 "
Յարութիւն աղա	30 "
Սեփան աղա	30 "
Լիլիա աղա	30 "
Սարգիս աղա	20 "
Գրիգոր աղա	10 "

Եյս աղգասէր անձանց մէջ միայն երեք հոգի են որ զուակ ունին վարժարանին մէջ : Վարժարանը իրեն համար եկամուտ տուն մը և արձարան մ'ունի, որոնք 500 զուրուշ կը բերեն ամիսը, 400 զուրուշ ալ վերայիշեալ ընկերութեան անդամաց կողմանէ կը վճարուի, ընդամենը 950 զուրուշ կ'ընէ, և վարժարանին ծախքն ալ 1000 զուրուշ ըլլալով, Լիկեղեցին ամէն ամիս 50 զուրուշ կուտայ, որուն փոխարէն վարժարանին համար յատուկ թաւափի արդիւնքը կայ են :

Եյս կերպով վարժարանը շարունակեց մինչև այս տարի յունիս ամիսը, սակայն վերջիջեալ ընկերութեան գլխաւոր անդամաց մէջէն ոմանք որեւիցէ անձանցով պատճառի համար վշտացած՝ ընկերութեան տուրքը սխառն չվճարել, որով և արժան դատուեցաւ վարժարանաց ամսականը զեղչել, որպէս զի վարժարանին ամսական ծախքը 800 զուրուշը չանցնի : Եյս վիճակին մէջ տարեկան քննութիւնները տրուեցան, և աշակերտաց վիճակը անցեալ տարուան վրայ բաղդատմամբ զգույն տորբութիւն ըրած տեսնուեցաւ : Վարդեաբաշխութեան հանդէսն ալ կատարուեցաւ սենյակին և այս անգամ ատենաբանութիւնները աշակերտաց աշխատութիւններն էին : Այդտեղ նախկին բաժնուեցան, որոնք ինչպէս ուրիշ տարիներ, նոյնպէս և այս տարի հագացուած էին ծախիւք Սեծապատիւ Լիւմիւշեան Գաբրիէլ աղայի, որ վարժարանին անօրէնութիւնը և հագաբարձութիւնը կը վարէ երեք տարիէ ի վեր գովելի աղգասիրութեամբ և անձնանուիրութեամբ :

Եհաւասիկ • • • Խմբագիր • Բուրսէջմէի նման փոքրիկ գիւղի մը մէջ երեցած ուսումնասիրական շարժմանց նկարագիրը, թէ

պէտ յաւօր պիտի տեսնէք վերջին տեսններս
ամանց թուրութենէն պատճառած վնասները ,
բայց յայտ ունինք որ թերեւս Մատուց սղոր
մութեամբք քիչ օրէն վնասացած մէկ քանի մե
ծամեծներու սիրտը ի գութ շարժելով , գիւ
ղիս եկեղեցւոյն և վարժարանին պայծառութեանը
ձեռնառ ևր գտնուին :

Մտաւ չէ չմէ 13 սեպտ .

* * *

Մտաւ չէ չմէ վրայ սոյն տեղեկութիւն
ները հրատարակելով ևր փափաքինք որ թարգ
մանչաց ընկերութեան ուշադրութիւնը գրա
ւէր սոյն գիւղին վարժարանին ըստ կարեւոր
ունեցած բարեկարգ վիճակը , և առաւել
զարգացնելու համար ոչ միայն վնասացած ան
ձերուն համակրութիւնը , այլև բոլոր ընկե
րաց ազգասիրտան արթնութիւնը հրաւիրէր
որպէս զի իրենց զաւակունքը չզրկուին գոնէ
մարդկութեան անհրաժեշտ եղող նախնական
գիտելիքներէն . որոնց մէջ փորձիւ տեսած
ենք մանկանց զգալի յառաջդիմութիւնը :

Վարժարանին հոգաբարձութիւնը վարու մեծ .
կրմիւ չէ ան Վարդիէլ աղային ալ Հորհապա
րութիւն ևր յայտները , որ այսպիսի ազգօգուտ
գործի մը անձնուիրաբար գլուխ կանգնած ,
երեք տարիէ ի վեր անընդհատ շարունակել
տուած է : Կր խնդրենք մանաւանդ որ տակե
կաքը աւելի կրկնապատկէ իր ջանքը . որպէս
զի ուսման ճաշակն առնելու սկսող մանկուոյն
զրկանք մը և վնաս մը չըլլայ . և տակէ առջի
այնչափ աշխատութիւններն ալ ի գերեւ չենեն :

ԾՒԼԾՒՆ

ԼՐԱԳԻՐ

Սահմանադրութիւնը առաջին անգամ իւ
րեւ սկզբունք հրատարակեց թէ Մզգին մշտնջե
նապէս նուիրեալ անձանց ապագայն պիտի ան
դորէ և ապահովէ :

Սահմանադրութիւնը ինք տակաւին հաւ
ատուուն հիմ մը չընդունեց որ այս սկզբան
գործադրութիւնը տեսնելու բազմ ունենա
լինք :

Վարժապետները ինչ օրէին Սահմանադրու
թենէ յառաջ , նոյնն են հիմա և տեղ տեղ ալ
աւելի վատթար . առաջ ալ հիմա ալ խոնար
հական ծառայներ են : Իրենց պաշտօնը վէհ է ,
սուրբ է , նուիրական է , և Մզգին ապագային
գործակից . իրենց վիճակը կարօտ , թշուառ ,

և վերջն ալ մութացեալութիւն : Հիմա վար
ժապետաց վիճակը տեղ տեղ քիչ մ'ալ աւելի
վատթարանալ սկսած է լսինք . վասն զի վար
ժապետը առաջ եթէ ծառայ էր , գոնէ զը
լուխին պարտաւ բայց քսակին լեցուն ան
ձերու ծառայ էր , որոնցմէ թերեւս օգուտ
մը տնկալէր . բայց հիմա ծառայ է այնպիսի
անձերու , որոնց քսակն ալ զըլուխն ալ միան
գամայն պարտաւ է , որոնցմէ կան նաեւ հոգա
բարձութեան ժողովը գինեատունին ֆլէթի ներ
քեւ կաղմելու վարժ , և գինեպանին ունեցած
պարաքերնին ապու անկարող : Վարժապե
տաց ալ Մատուց սղորմութիւնը միայն հաս
նի և Մզգին ալ :

Մեծապատիւ Չուխաճեան Կարապետ ա
զան 40 տարիի մօտ Մզգին ծառայելէն վերջը ,
իր ականջի ծանրութեան պատճառաւ (թէեւ
նոր բան չէ) վերջին տարիներս վարժապետա
կան պաշտօն մը չկրցաւ ձարել : վերջապէս
Օխաճեան անուհով լրագիր մը խմբագրել բա
կաւ . որով մութացեալութեան հասնելու վի
ճակէն ազատեցաւ :

Օխաճեանը պիտի ըլլայ ազգային , քաղա
քական , ուսումնական և տուեարական : Մէն
շարաթ օր պիտի հրատարակուի , տարեկան
գինն է 30 զուրուշ , վեցամսեայն 15 զուրուշ :

Բաժանորդագրութեան տեղերն են .

Հիմա ալթը Ղափը խանի վերի յաթկը Թ .
5 լրագրին գրասենեակը .

Վարդարեան (Յարութիւն աղայի գրատու
նը Սէրճան շարժը .

Վաթաֆեան (Յաֆէփ աղայի գրատունը
Սահմուտ բաշա .

Կրմիւ չէ ան (Յարութիւն աղայի խանու
թը՝ ոսկերչաց շուկան Սահմու օղլու փողոց .

Վ . Փափաղեան և Վ . Իրկանեան ընկերաց
սենեակը մեծ մարտին քով , Թ . 26 .

Խապիւղ Վարդանանց ընկերութեան
Թանգարանը :

Միւթարութեամբ սրտի կը բենք թէ իւր
նամակալաց ընկերութիւն մը կազմուած է
Չուխաճեանի բարեկամներէ և անոր ձեռնա
սուններէն , որոնք լրագրին բոլոր հոգը իրենց
վրայ առած՝ փայթ կը տանին սոյն ձեռնարկի
վարժապետին թեւ և թիկունք ըլլալու . եւ
խանձելի օրինակ մը կ'ընծայեն ուրիշներու
և երանի թէ մինչև վերջը յարաւակէին . որ ա
ւելի մեծ փառք պիտի ըլլայ իրենց :

Կը յուսանք թէ այն ազգայինները որ ի
րենց սրտին մէջ Մզգին վրայ սէր ունին և
անոր ստրագայ բարեխառութեանը հոգ , չեն
խնայիր նաեւ իրենց տարեկան 30 զուրուշ :

բունի վարժապետի մը օգնութեան . ոչ իբրեւ շնորհ մը , այլ իբրեւ փոխարինութիւն անոր շաքաթական երկասիրութեանց : Չուխաճեան առանց աշխատութեան (Ղզի բեռ ըլլալ չուղեր . բայց ոչ ալ իր աշխատութեան ապարդիւն մնալը :

ՆԱԲՈԼԵՕՆ Գ .

(Շարունակութիւն 96 թիւին :)

Լուի-Նաբոլէօն սիսաւ փութաջանութեամբ ուսման պարապիլ , երբ Քէլզգաս դուքսին մահը (22 յուլ . 1832) իր ակնկալութիւններուն դուռ բացաւ , որոնց արդիւնաւորութիւնն իր մտածութեանց առարկայն և կենաց նպատակն եղաւ : 1832էն մինչև 1836 բաւական նշանաւոր երկասիրութիւններով ինքզինքը ծանօթացոյց , որով շատ համակրութիւն ստացաւ Գաղղիոյ մէջ . ասոնք են .

Քաղաքական ցնորձանք , Եպիսոպոս Սահմանադրութեան յաւելումով :

Լըյոն քոչ առ Պ . Շաֆօյրիան , ի վերայ Դաւան Պերրի . Ոտանաւոր . (1833)

Քաղաքական և ղենորական Դիպլոմատիկ . ի վերայ Օրօնի . (1833)

Ուսումն երազինութեան . զոր արդէն յիշեցինք , և որուն ստորագրութիւնն ալ այս էր . Իշխան Նաբոլէօն-Լուի Պոնափարդ , զօրապետ թնդանօթածիք զօրաց Պերրի նահանգին :

Այս զանազան հեղինակութեանց մասնաւոր գովեստ ուղղեցին հասարակապետական օրագիրը , որոնք Պոնափարդի ընտանեաց տաւազարութիւնը՝ հակառակ կուսակցութեանց շորութիւն մը կը սեպէին :

Ընման-Գառէլ Նափօն քաղաքին մէջ այսպիսի գովեստիւք կը խօսէր այն երկասիրութեանց վրայ . « Լուի-Նաբոլէօն Պոնափարդի գրեւոր մէջ գեղեցիկ հանձար մը և վեհանքն բնաւորութիւն մը կը փայլի : Խորազնին դիտողութիւններ կան , որքաջաւարժ ուսումն և նոր ժամանակի մեծ իմացականութիւնը կը յայտնեն :

1836ին , Լուի-Պիլիք Թագաւորին գահն անհատատ , և ընդհանուր բազմաթիւ օգնութեամբ մարած կարծեւրդ , ռամկապետական բոլոր մասին իր վրայ ցցուցած համակրութեան թերեւս քաջալերեալ , այլև Տէրութեան Թագաւոր և կենդանի յիշատակաց վրայ վստահելով , խորհեցաւ Լուի-Նաբոլէօն յանկարծական

առթով մը նժդեհութեան բանտէն ելնել . և հայրենիք մը թերեւս և դահ մ'ալ վերադառնալ ժառանգելու համար , իր անուան մագական աղգեցութեան վրայ փորձ մը փորձելու գնց : Այս խորհրդին վրայ ամենայն վստահութեամբ և եռանդով կապուեցաւ , ասպետական բնութեամբ մը՝ որ աւելի եռանդով շարժել կուտայ քան թէ խոհեմութեամբ : Ուստի Պատի ջուրերուն մէջ , Սթրազպուրկի սոհապան զօրաց պաշտօնակալաց շատերուն հետ յարաբերութիւն հաստատեց , և խիստ մօտեմուտեամբ բարեկամացաւ Վօրէյ գնդապետին հետ , որ նոյն քաղաքին մէջ հրամանատար էր թնդանօթածիք զօրաց շարքի գնդին , որուն վրայ կայսրն իր առաջին ղեկերն արձակած էր , և որ միայն Նաբոլէօնեան աւանդութիւններն աւելի հաւատարմութեամբ պահած էր : Բայց եթէ Նաբոլէօնի անուան և յիշատակաց հօր աղգեցութիւնը չըլտար , ամէն միջոց անօգուտ էր իր խորհրդոց դործադրութեան համար :

Ստորին-Տէնի նահանգին հրամանատար Վուարօլ սպարապետին առաջարկութիւնները քննէր , բայց նա որ կայսերական փառաց ջանադիր լինելու պաշտօնն ունէր , ընդհակառակն մերժած էր այն առաջարկութիւնները , և որպէս թէ իրեն պարտաւորութիւն մը կարծելով՝ կը յայտնէ զանոնք կուսակալին և վերջն ալ պաշտօնէից խորհրդին : Սակայն երբ իշխանը դէպ ի Սթրազպուրկ առաջին գաղտնադիւ ճանապարհորդութիւն մը կ'ընէր , Վօրէյ գնդապետին խնայուց իր դիտաւորութիւնը , որուն գործադրութիւնը բոլորովին աղգային եռանդեան մէջ հաւատարմութեան վրայ կը հիմնէր : Կայսեր Թագաւոր անդ իշխանը Վիլհելմի սիրալիք ընդունելութիւն մը դանեղն զինի՝ իր առջև Սթրազպուրկէն ի փարիզ յաղթական ճանապարհ մը ունէր , Վօրէյի , Եօրէնի և Շամբանիայի անձնանուէր ժողովրդոց մէջէն , Նաբոլէօնի անունը՝ աղգային վեհապետութեան ռամկապետական սկզբան հետ միացած՝ կրնար լշտկողին վերադարձին հրաշալիք վերանորոգել :

Հոկտեմբեր 25ին՝ Նաբոլէօն իշխանը թողլով իր մայրը , մեկնեցաւ Լրենէնպէրկէն որ սի երթալ պատճառելով . 28ին վերադառնալ Սթրազպուրկ կը մօնէ երեկոյեան ժամը 10ին , հոն կը գտնէ Վօրէյ գնդապետը՝ որն որ շատ մը խղճնդոտներ և անկարելիութիւններ տեսնելով յուսահատած մնացեր էր : Իսկ նա՝ զոր Հօրամանալ Թագաւորին հաղթի խմբիւրդ կը կուէր , իր դիտաւորութեան մէջ անխափա կէ-

յաւ, մանաւանդ որ Բարբէն տեղակալին աղ-
գած փոքր ինչ քաջալերութենէն և Պ. աղ-
Բերսինեի հատառամտութենէն իրախուս-
ված, հետեւեալ օրն ընդհանուր որոշմամբ
ձեռք զարկաւ այս խորհրդոյն: Ընտան 30ին
առաւօտեան ժամ 5ին Վ օրերէյ գնդապետը
զանգակի ձայնով իր զօրանոցին մէջ կը ժող-
վէ բոլոր բանակը, և զիշտանը իր զինուորաց
կը ներկայացնէ, որոնք յիշելով թէ՛ իրենց և
անոր Քջ Բեժաւեժ յիշապալներ կան, բերկրալիւր գի-
մօք զինքը կ'ողջունեն:

Աւստի ընդհանուր բանակատեղին կը վա-
զեն և երբ կը տեսնեն թէ Վ ուարօլ սպարա-
պետը կը գծկամակի իրենց միաբանելու, իր
սենեակին մէջ կը բանտարկեն զանի: Ի թի-
փօս սպարապետն ալ կամրջածիւզ զօրոց գուն-
դը պատրաստեց և գլուխն անցաւ: Հեռա-
գիր կը զարնեն, և արդէն յայտարարութիւն
ներ ժողովրդեան և բանակին մէջ կը տարա-
ծին: Իշխանը թնգանօթածիւզ զօրքերէն շը-
ջապատեալ, Պրէնքմաթ զօրանոցը կերթայ,
հետեւակ զօրաց խումբն ալ միառեղ:

Շարունակել

ԲԱՐՈՅԱԿՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐ ԵՒ ՄԱՅՐ

(Շարունակութիւն 97 թիւէն)

Հոս միաբերնիս կ'ընայ Ռուսոյի վերջին
դարուս մէջ յաւաք խնդիրը, որ էր թէ պէտք
է մարք սնուցանեն իրենց զաւակունքը: Ռու-
սօ զօրաւոր փաստերով հաստատեց իւր կար-
ծիքը, և բարեբաղդաբար շահեցաւ: Սակայն
անոր այս կարծիքը ամեն ատեն չը բռնուիր:
Օր թէ թէ բարոյական վարդապետութիւնը կը
պնդէ թէ մարք գիւնցնեն իրենց զաւակունքը,
բժշկականութիւնն ալ դէմ կը կենայ ամեն ա-
տեն՝ երբ մայրը ջնջային հիւանդութիւնով
կամ սաստիկ երեւակացութեամբ անկարող կ'ը-
լայ գիւնցնել իր զաւակը, իւր կաթը գէշա-
լուն համար: Բայց աս ալ կայ որ բժշկակա-
նութիւնը և բարոյականութիւնը իրարու կը
զիջանին: Օր անտեղի կ'ըլլայ երբ մէկ կողմէն
բարոյականութիւնը պահանջէ որ կենաց աղ-
բիւրը մահուան աղբիւր մը ըլլայ. իսկ միւս
կողմէն բժշկականութիւնը սոսկ առողջու-
թեան անունով բնութեան դէմ չկրնար դնել:
Գիւնութիւնը կը պահանջէ որ մայրը իւր զաւ-

կին կաթ տայ, և եթէ անկարող ըլլայ որ և է
պատճառաւ, անպակաս ընելու է իւր գորտ-
վը և խնամքը: Այսինքն քննադատ մը Ռուսօ-
յին այս կարծիքը քննելով շատ իրաւամբ ը-
սաւ թէ «մօր մը վրայ երկու բան կը նկա-
տեմք, կաթ սնուցիչ և սէր մայրական. Ռու-
սոյ մայրական սէր արթնցնելու համար կը
պահանջէ որ մայրը կաթ տայ: Բայց սխալ է
այս բանս, զի մայրական սէրը այնչափ չ'ար-
թննար մօր կաթ տալով: Շատ կանայք ա-
ղէկ կաթ կրնան տալ, և կանանաւոր մայրեր
կ'ըլլան: Բնդհակառակն ուրիշ շատ կանայք
ալ կաթ չեն կրնար տալ, բայց շատ ընտիր
մայրեր կ'ըլլան, ըսել կ'ուզեմ, կը սիրեն իրենց
զաւակին օրորոցը, անոր առաջին քայլերը, մէ-
մէկ բառ թօթովը, և սոնստուն միայն կաթ
տալը կը թողուն, ամենէն մեծ խնամքները ի-
րենց պահելով. փան զի այն խնամքները սի-
րով և համբերութեամբ կատարած պարտուց
քաղցր և մեծ նշանն են:» Որ մը ճշմարիտ
պարտքն է այս խնամքը, բայց սակայն ի՞նչ
հարկ կայ պարտք սեպել, քանի որ հաճաք մը
է. քանի որ մայր մը աւելի անձնանուէր կ'ըլ-
լայ իւր զաւակին քան թէ կը լքանէ զայն: Իսկ
եթէ հաճաք մը զուարճութիւն մը չը
սեպել միթէ իբրեւ պարտք ալ չը սեպել.
և եթէ դժբաղդաբար քարասիրտ ալ ըլլայ,
հարկ չըլլար որ բացուի այն սիրտը և մայրա-
կան գորովայ աղբիւրը բլխի անոր օրտէն:

Պիղերական դատարարականութեան համար
այսչափ խօսիլը բաւական սեպելով՝ անցնինք
հիմայ ալ նայն իսկ բարոյական դատարարակու-
թեան, ուր հայրերը առաջին կարգը կը բռն-
նեն և պատասխանատու են: Այս դատարա-
րականութեան ատեն՝ հայրերը մէկ տարր մը ու-
նին վրան պարապելու, այն է բանավարութիւ-
նը, զոր քանի մը կերպով կ'ըստանան մարդիկ.
Հոս պէտք է որ սխալ կարծիքներէ զոռչա-
նանք:

Այնպէս իմ այն կարծիքը թէ՛ բանավարու-
թիւնը սիրելի ընելու է, միայն թէ չամբը
անցնելով՝ բանավարութիւնը դժնդակ և ա-
նախորժ չըլլայ. և ասոր համար հարկ է զգու-
շանալ տղուն մաքին մէջ բանավարութեան և
վշտաց դաղափարը անանձատ կերպով տալառ-
րելէ: Պենեւոնի «դատարարականութիւն աղջ-
կանց» աղբիւ գրքոյին մէջ կը գտնուի այս
տղատ սկզբունքը. և Ռուսօ ալ իր Լ'Իլին մէջ
կը հաստատէ: Այս տղատ սկզբունքը այնչափ
չափազանցութեամբ իմացուած է որ այս օր-
ւան օրս հարկ է աւելի պարզել և սեղմել
զայն քան թէ հաստատել: Անկարելի է որ բա-

նախարարութիւնը միշտ սիրելի ըլլայ, զի անկա-
րելի է որ զոհ մը չուզէ : Բանավարութիւնը
երկրաստորի մը, կատարեալ մարդու մը հա-
մար պատիժ ըլլալով, ազոց համար ինչպէս
զուարճալի կ'ըլլայ : Հոտ ժամանակի կարօտ
է որ մարդս սիրէ բանավարութիւնը և տէն-
չայ անոր, ինչպէս ազոցք՝ իրենց խաղաղիկնե-
րը և երկրաստորիք՝ իրենց զուարճութիւննե-
րը կը սիրեն : Թող որ որչափ քիչեր կրնան ցու-
ցնել այն սէրը : Եւ որպէս զի ազոցք փափա-
գին իրենց բանավարութիւնը կրթել, ոչ տք
է որ անոնցմէ ծածկենք զանի : Բայց այս կեր-
պով զանոնք կրնաք բանավարութեան լուծին
տակ ճնշել, որ միշտ ծածկել կամ տնտես առ-
նել չըլլար : Հոս կ'ըսկի տհա՜ գոտարարիւ-
թեան արշտոնը : Եթէ ամէն բան ազոց կա-
մայ թագուի, այն ատեն ազոցք կը տկարա-
նան և անկորոշ կ'ըլլան ուժի կրթութիւն մը
ընել : Ենանի է նէ ինչպէս բնութեւ է որ տը-
ղայք իրենց քերականութիւնը կարգան, թող
լով իրենց խաղերը, թերեւս ուղէք սպասել որ
իւր խաղը լննցնէ, շատ աղէկ, բայց միթէ
մէկ խաղը լննցնելով ուրիշի մը չ'ըսկիր : Բ-
սենք թէ բոլոր խաղերը լննուց, և յոգնած
տիրութակ չ'ունեցաւ ալ խաղալ. կը հարցնեմ
ձեզի, արդեօք աղէկ մտադրութիւն կ'ընէ՞
իւր ուսմանը, կամ թէ կամք կ'ունենայ, ոչ եր-
բէք : Ուրեմն ամէն բան ազոց կամքին թող-
լով թէ խաղուց և թէ աշխատութեան սէրը
կ'ապականեն :

Հարոնակի

Այս շարթու հեռագրով լուր հասաւ ի-
Պատրիարքարան թէ ի Ս. Եջմիածին կաթու-
ղիկոսի վերջին ընտրութիւնն ըլլալով, Եմեն .
Գեորգ Սրբազանն Պրուսայու ընտրուեր է
կաթողիկոս ամենայն Հայոց :

— Եղթամարայ կաթողիկոսին համար Բ.
Դանէն կը լսենք թէ հրոման հասեր է ի
Պատրիարքարան, խաչատուր Եպիսկոպոսին
կասկածելի ըլլալուն համար, և անոր տեղ
ուրիշ մ'ընտրելու :

— Սոց Եկեղեցի Եպիսկոպոսը ճամբայ ե-
լած է Պոլիս դարձ :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ ԲԻՐԱԾՈՅԻ ԿՈՄԻՍԻ

ՀԵՂԻՆԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՅԻՐԱՅԻՐ ՏԻՐԱՅԻ

Եղայ Բարգման-Ի-ն

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԱԲԵԱՆԻ

Կ. Պոլիս

Տպագրութիւն Ռ. Ե. Քիւրքճեան

1860

Սենթե Քրիսթոփի այս Թարգմանութիւնս
1866 Սեպտ. 1էն սկսեալ տեարակ առ տեա-
րակ պիտի հրատարակուի ամիսը երկու ան-
գամ, 2 թերթ ու թածաւ 32 երես :

Բաժանորդ-Ի-ն Գին. Տարեկան այսինքն
24 տեարակը 48 զրշ. կանխիկ վճարելի : Վեց-
ամսեայ 24 զրշ. Եւ ամսեայ 12 զրշ. Սէկ
տեարակը 100 փարս :

Բաժանորդ-Ի-ն փեղին էն. Կ Պոլիս, Սէժ
Նոր խանին վերի յարկը, թիւ 5 Սէժմուսը
Հաւատիս լրագրոյն գրասենեակը : Ուղու-
ն չարտուին գլուխը, Սէրապէր ճատտէսին թիւ
103 գրավաճառ Գահրամանեան Պ. Գասպա-
րի խանութը : Սահմուտ փաշայի գլուխը թիւ
234 Բօրթուգալեան Պ. Պետրոսի խանութը :

ՎԻԿՏՈՐԻԱ

ԱՆԳՂԻՈՅ ԹԱԳՈՒ ՀԻՈՅՆ

ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ ՀԱՅ ԹԱԳԱՒՈՐԵՐԻՆ
ՍԵՐԻԼԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ

Ս. ՄԻՐԶԱ ՎԱՆԱՆԻՅԻՑԻ

ԶՄԻՒՆԻՍ

ՏԳՈՒՄԻՐԻՆ ՏԵՏԵԱՆ

1866

Սէժարգայ հեղինակը իր հեռագրերական
տեղեկութիւններովը բոլոր Հայոց հեռագրե-
րութիւնը կը շարժէ գիտնալու համար թէ
ինչպէս իկտօրիա թագուհին Երջակունի Հայ
ցեղէն եղած կ'ըլլայ, որուն սերունդը Կ.
Պոլսոյ կայսր եղը աղգաւ Հայ Վասիլ կայս-
րէն կ'առնու : Բանասիրաց ընթերցմանը և
ուշադրութեանը արժանաւոր գրքոյկ մ'է, որ
կը գտնուի ամէն Հայ գրավաճառաց քով :

ՏՆՕՐԵՆ ԵՄԲԱԳԻՐ

ՍՏԵՓԱՆ Գ. ԳՕՂՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆՑ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻՀԵՆՏԻՍԵԱՆ